

Mestská časť Bratislava-Vajnory

Materiál na rokovanie MZ
MČ Bratislava–Vajnory
dňa 21.06.2018

K bodu: 14

Informácia o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2017

Materiál obsahuje:

1. Uznesenie MR
2. Návrh uznesenia
3. Dôvodová správa
4. Informácia o VĽD

Predkladateľ:

Ing. Ján Mrva
starosta

Zodpovedný:

Gabriela Zemanová, predsedníčka
občianskeho združenia Podobenka z Vajnor

Spracovateľ:

Gabriela Zemanová, predsedníčka
občianskeho združenia Podobenka z Vajnor

Bratislava, jún 2018

NÁVZH UZNESENIA

Miestne zastupiteľstvo po prerokovaní

berie na vedomie

informáciu o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2017

UZNESENIE MIESTNEJ RADY

Miestna rada po prerokovaní

odporúča

miestnemu zastupiteľstvu prerokovať a vziať na vedomie informáciu o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2017

DÔVODOVÁ SPRÁVA

Keďže Vajnorský ľudový dom je národná kultúrna pamiatka zo začiatku 19. storočia, je ukážkou tradičnej zástavby dvora typu radových dedín. Vertikálne delenie stavebných parciel podmieňovalo orientáciu domov od ulice k humnám a viniciam, čím vznikali dlhé dvory alebo dlhé domy. Stavebným materiálom ľudového domu bola najmä nepálená tehla kombinovaná s kameňom a pálenou tehlou. Steny sú približne 60 – 70 cm hrubé, majú nápadný strop s hrubým nosným povalovým trámom a drevené podlahy. Najčastejším motívom ornamentálnej maľby je motív vtáčika, ktorý vajnorské maliarky vedeli nakresliť v neuveriteľnom množstve podôb.

Keďže Podobenka z Vajnor je skupina nadšencov združená v občianskom združení, ktoré oficiálne vzniklo v roku 2014 z iniciatívy Gabriely Zemanovej a Kataríny Števiarovej hlavne so zámerom podchytiť deti a mládež a ako pokračovateľom tradícií odovzdať im dedičstvo otcov. Spája navyše milovníkov tradícií a zvykov, piesní, hudby a tanca, divadla, remesiel, tradičnej kuchyne, tradičného hospodárenia rôzneho veku. Svoju činnosť zameriava na zachovanie, rozvíjanie, podporu a prezentáciu hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva v oblasti umeleckej tvorby, divadelnej kultúry, ľudových tradícií a zvykov na Slovensku i v zahraničí. Dlhodobým cieľom združenia je vyhľadávať a spracovávať tradície, zvyky, rôzne činnosti a zábavu našich predkov. Inšpiračným zdrojom tvorivej činnosti je autentický vajnorský folklór. Pri tvorbe projektov sa snaží o aktívnu spoluprácu s miestnymi spolkami a školami. Scénickým stvárnením vajnorského folklóru prostredníctvom hier, tanca, hudby a ľudovej piesne rozdáva radosť a dobrú náladu.

Keďže Mestská časť Bratislava-Vajnory utvára podmienky na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, kultúrno-výchovnú činnosť, kultúrno-spoločenskú činnosť a záujmovú umeleckú činnosť, dbá o ochranu pamätihodností miestneho významu, ktoré majú historický, kultúrny alebo spoločenský význam pre mestskú časť, vykonáva údržbu a správu historických pamiatok a stavieb miestneho významu zverených do správy mestskej časti, ako aj výstavbu, správu a údržbu kultúrnych zariadení, má záujem na oživení Vajnorského ľudového domu rešpektujúc jeho kultúrnu a pamiatkovú hodnotu, najmä vytvorením priestoru pre aktívnu kultúrnu činnosť a expozíciu múzea s dôrazom na vajnorské tradície.

Keďže Podobenka z Vajnor svojou mimoriadnou aktivitou rozvíja vajnorské ľudové tradície pre všetky generácie, spolupracuje s mestskou časťou pri organizovaní kultúrnych a spoločenských podujatí, reprezentuje vajnorskú kultúru na Slovensku aj v zahraničí a usiluje sa o zápis Vajnorského ornamentu ako prvku do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

Keďže Vajnorský ľudový dom po jeho rekonštrukcii vykonanej mestskou časťou potrebuje starostlivého a zanieteneho správcu, ktorý dokáže oživiť vajnorské ľudové tradície aj pre dnešnú generáciu a rozvíjať povedomie o historickom význame Vajnor ako „dediny v meste“ dohodli sa Mestská časť Bratislava-Vajnory a občianske združenie Podobenka z Vajnor na uzatvorení Zmluvy o spolupráci č. 161/2016/ZoS. Predmetom tejto zmluvy je spolupráca zmluvných strán pri starostlivosti o národnú kultúrnu pamiatku Vajnorský ľudový dom, expozíciu múzea, informačné kultúrne centrum, zabezpečovanie podujatí organizovaných vo Vajnorskom ľudovom dome, zabezpečenie priestorových kapacít pre partnera na činnosti súvisiace s činnosťou partnera, a s tým súvisiace vymedzenie vzájomných práv a povinností. Jednou z povinností je predložiť na rokovanie miestneho zastupiteľstva najneskôr do júna nasledujúceho kalendárneho roka informáciu o projekte expozície múzea a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome.

Informácia

o projekte expozície tradičného ľudového príbytku

a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku

2017

Tento jedinečný historický objekt poznajú hľadajúc všetci obyvatelia Vajnôr – nachádza sa na hlavnej ulici, ktorú tí starší volali aj „hradská“ – a toto pomenovanie je oprávnené, pretože to pôvodne naozaj bola cesta, ktorá spájala Vajnory s Bratislavským hradom, ku ktorému mala obec historický vzťah.

Vajnorský ľudový dom je stavba zo začiatku 19. storočia a je ukážkou tradičnej zástavby „dlhého“ dvora v tzv. radovej dedine. V roku 1985 bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Dom je situovaný širšou stranou do uličného frontu. Jeho stavebným materiálom bola najmä nepálená tehla kombinovaná s kameňom a pálenou tehlo. Steny sú približne 60 - 70 cm hrubé, majú nápadný strop s hrubým nosným povalovým trámom a drevené podlahy.

Členenie a interiér obytného domu bol prispôbený potrebám vtedajšej rodiny. Vchod do domu je cez „sín“ – kuchyňu s otvoreným ohniskom, ktorým sa vykurovala predná izba aj komora. Za pitvorom je izba s dvoma oblokami do ulice a v osi izby je komora, prestavaná na zadnú izbu. Hospodárske stavby ako stajňa, maštal' a stodola boli od obytnej časti domu oddelené prešovňou, kde sa nielen lisovalo hrozno, ale i uskladňovalo dorobené víno.

Na Vajnorskom ľudovom dome môžeme pozorovať i charakteristický architektonický prvok typický pre túto oblasť - spevnený vchod do domu a pivniac, tzv. výpustok. Typickou ukážkou ľudovej maliarskej interiérovej výzdoby je dekoratívna výmalba umiestnená nad otvoreným ohniskom (nad čel'usťami pece). Biely ornament je v jednoduchšom prevedení a je namaľovaný na hnedom pozadí. Motívom sú štylizované kvety, listy a vtáčiky. Ďalšou maliarskou výzdobou, ktorá ešte čaká na ruky reštaurátora, je maľba na stene v tzv. prešovni. Na bielom pozadí modro-červeno-zelenej farebnosti v polkruhovitých výsečiach zrkadlovo sa opakuje výjav zobrazujúci štylizované strapce hrozna, viničné úponky, kvety a vtáky. Najčastejším motívom ornamentálnej maľby je motív vtáčika, ktorý vajnorské maliarky vedeli nakresliť v neuveriteľnom množstve podôb. Dodnes je táto pôvodná tvorba zdrojom inšpirácie pre ďalšie generácie.

Po roku 1990 prešiel Vajnorský ľudový dom do vlastníctva Hlavného mesta SR Bratislavy. Nový vlastník sa najmä pre nedostatok financií nedokázal kompletne postarať o túto národnú kultúrnu pamiatku. Vajnorský ľudový dom začal postupne chátrať, zatekalo doň, objekt vlhol a exponáty z múzea bolo potrebné zachrániť. V súčasnosti sú uložené v depozitári Múzea mesta Bratislavy, ktoré je ich vlastníkom. Mestská časť Bratislava-Vajnory sa celé roky snažila neúspešne získať Vajnorský ľudový dom, jeden z posledných pôvodných domov vajnorskej architektúry, do správy napriek tomu, že táto pamiatka bola takmer pred zrútením.

Ihneď po získaní Vajnorského ľudového domu do správy sa mohla konečne vajnorská samospráva pustiť do rekonštrukcie. Začalo sa udržiavacími prácami, aby sa predišlo ďalším škodám. Predovšetkým bolo potrebné podchytiť rozmočené základy. Sú veľmi plytké a ich

nadstavbu tvoria väčšinou tehly vyrobené podľa starej receptúry z hliny a slamy. Po odkrytí omietok sa dokonca objavili rôzne výstuže z novších tehál, ktoré však do pôvodnej architektúry nepatria a museli byť odstránené. Boli to náročné postupy, pri ktorých bola ohrozená najmä statika budovy. Po tom, čo táto historická kultúrna pamiatka dostala novú strechu v prednej časti objektu, práce pokračovali na opravách interiéru.

Vajnorský ľudový dom miestna samospráva opravovala z finančných prostriedkov získaných z verejných zdrojov, od podnikateľských subjektov i darov súkromných osôb. Vajnory získali granty z Ministerstva kultúry SR a z Bratislavského samosprávneho kraja, finančnými prostriedkami prispela Nadácia Všeobecnej úverovej banky a Slovenské elektrárne.

Zrekonštruovaný Vajnorský ľudový dom si mohli obyvatelia obce i návštevníci po prvý krát pozrieť 25. októbra 2014. V súčasnosti v ňom svoje aktivity v oblasti zachovávania tradičnej vajnorskej kultúry realizuje najmä občianske združenie Podobenka z Vajnor. Členovia Podobenky majú za sebou niekoľkomesačné obdobie mravenčej práce pri zriaďovaní expozície tradičného bývania (akvizícia, zdokumentovanie, reštaurovanie, inštalácia a starostlivosť a údržba vystavených exponátov), starostlivosti o interiér ale aj exteriér (upratovanie vnútorných priestorov, temperovanie v zimnom období a pravidelné vetranie objektu aj v nezrekonštruovanej časti, letná a zimná údržbu dvora a verejného priestranstva na ulici pred objektom, vysadenie a starostlivosť o záhony).

Zápis Vajnorského ornamentu do Reprezentatívneho zoznamu nemotného kultúrneho dedičstva Slovenska (2.3.2017) - príprava na oficiálne prevzatie osvedčenia o zápise a príchod z Divadla SLUKu po prevzatí osvedčenia

Škola vajnorských tradícií (od 23.2. - 13.4.2017) – výroba tradičných vajnorských kraslíc – pravidelné tematické kurzy tradičných remesiel určené pre všetky vekové kategórie

Oficiálne otvorenie expozície (9.4.2017) vo Vajnorskom ľudovom dome

Členovia Podobenky vynaložili nemálo úsilia a času, aby Vajnorský ľudový dom pripravili na oficiálne otvorenie, ktoré bolo 9. apríla 2017 na Kvetnú nedeľu. Veríme, že tí, ktorí v tento deň do priestorov ľudového domu zavítali, boli milo prekvapení. Členovia Podobenky predovšetkým z vlastných zdrojov zariadili interiér ľudového domu tak, aby bol nielen „muzeálnym“ priestorom, ale aby mohol aktívne slúžiť všetkým záujemcom o paličkovanie, vyšívanie, maľovanie vajnorských ornamentov, zdobenie kraslíc a iné „sezónne“ aktivity tak, aby sa týmto spôsobom ďalej rozvíjali vajnorské tradície.

Veľkonočný pondelok (17.4.2017)

Na Veľkonočný pondelok vo Vajnorskom ľudovom dome naozaj žilo tradíciami ! Tí, čo v čase od 9.00 do 14.00 hod nakukli do dvora cez dokorán otvorenú bránu, nebanovali. Nerátali sme ich, ale odhadom ich bolo asi aj 100, či už *rodzených Vajnorákov* ale aj tých *dondzítich*. Prišli nás pozrieť aj obyvatelia zo susednej Rače, zo Starého Mesta a Vrakune, ale aj šibači zo Záhoria, zo Ždiaru, USA či Kanady. My ženy a dievčatá, sme ich privítali oblečené, tak ako sa patrí, v tradičných ľudových krojoch a samozrejme šibačov odmenili vlastnoručne vyrobenými kraslicami. Niekerí šibači sa tiež vioblékali do pjekných vajnorských krojů (*na nohách mjeli gaťe ze šnúrama a kožené čižmi, na tele pjeknú višivanú košelu a pruclek a na huavje širák s kosírkama*). Gazdiné pripravili tradičné veľkonočné jedlá. Tí, čo prišli, mohli *okoštovať, sekánku s kiseuíma oharkama, ale aj ošvarkové pagáčki a suatké kouáčki - makovňík, orechovňík a sirovňík*. Nechýbalo ani vajnorské vínečko a krásne vajnorské piesne žien pri čepčení mladej nevesty. Návštevníci si prezreli expozíciu tradičného vajnorského príbytku. Pýtali sa na históriu Vajnora, ako aj na históriu samotného ľudového domu. Záujem prejavili o vajnorské tradície, vajnorský ornament, výšivky a kroje. Mali možnosť zakúpiť si vajnorskú keramiku, publikácie vydané MČ Bratislava-Vajnory a pokochať krásou a zároveň si aj zakúpiť výrobky vajnorských ľudových umelkýň.

Fotenie snúbencov (13.5.2017) v interiéri a exteriéri Vajnorského ľudového domu; je na zváženie, či táto služba by nemohla byť aj ponúkaná a samozrejme aj spoplatnená

Deň vajnorských tradícií (30.5.2017)

ZŠ Kataríny Brúderovej požiadala občianske združenie o spoluprácu na príprave podujatia na tému tradičné remeslá. Členovia Podobenky pripravili pre žiakov na dvore Vajnorského ľudového domu ukážky tradičných remesiel a tradičných činností (napr. včelárstvo, stolárstvo, tesárstvo, vinohradníctvo, roľníctvo, ručné kosenie trávy, chov domácich zvierat, pranie ľudových odevov a iné), pričom si deti pracovné náradie mohli aj vyskúšať. V interiéri Vajnorského ľudového domu si mohli pozrieť expozíciu tradičného ľudového príbytku, dozvedieť sa o jeho histórii a napr. aj o výrobe (šitie, vyšívanie a čipkárstvo) a starostlivosti o ľudové odevy. V tento deň v čase od 9.00 do 13.00 hodiny Vajnorský ľudový dom navštívilo so svojimi pani učiteľkami cca 450 detí. Zvedavé otázky niektorých detí a prejavovaný záujem vyskúšať si niektoré pracovné náradia nás veľmi potešil, preto teraz vieme, že to nebol premárnený čas.

Sviatok Božieho tela (15.6.2017)

Sviatok Najsvätejšieho Kristovho tela a krvi oddávna sprevádza tradícia procesií. Veriaci na čele s biskupom alebo kňazom v slávnostnom sprievode nesú monštranciu s kúskom premeneného chleba ulicami miest a dedín. Deti na znak úcty a lásky k Bohu rozsypajú na

cestu lupene kvetov. Sprievod sa obvykle zastavuje pri štyroch oltároch symbolizujúcich štyri svetové strany. Jedným zo štyroch takýchto oltárov bol v tomto roku po prvýkrát aj oltár v bráne dvora Vajnorského ľudového domu, ktorý pripravili a ozdobili členovia občianskeho združenia Podobenka z Vajnor.

Denný tanečný tábor s Lúčnicou (5. a 13.7.2017) - škola tradičných remesiel pre deti tábora a prehliadka tradičného vajnorského príbytku vo Vajnorskom ľudovom dome

Vajnorské dožinky (26.8.2017) – živé múzeum s tradičnou vajnorskou izbou a kuchyňou, prezentácia Vajnorského ornamentu a tradičných remesiel

Maľované Vajnory (9.9.20217) – sprístupnenie Vajnorského ľudového domu spojené s prezentáciou Vajnorského ornamentu a objektov tradičného bývania

Vajnorské hody (16.9.2017) – živé múzeum s tradičnou vajnorskou izbou a kuchyňou, prezentácia Vajnorského ornamentu a tradičných remesiel s ukázkou prešovačky

Škola vajnorských tradícií (7.11. – 16.12.2017) – výroba tradičných vianočných ozdôb, rozprávanie o tradíciách vianočného obdobia – pravidelné tematické kurzy tradičných remesiel určené pre všetky vekové kategórie

Sviatok sv. Lucie (9.12.2017) – ukážka tradičných zvykov vo dvore Vajnorského ľudového domu a v adventnom období. Tento sobotňajší deň už tradičný lampiónový sprievod po prvý krát prechádzal do Domu kultúry Vajnory cez dvor Vajnorského ľudového domu. „Lucie“ v bielych plachtách s husacími krídlami, lampášmi ožiarený areál a znejúca hudba priniesli tú pravú emóciu, a tak sme sa aspoň na chvíľu mohli preniesť do čias zachovávaní tradícií na „Luciu“ vo Vajnoroch.

Fotenie detí DFS Podobenka z Vajnor do kalendára (16.12.2017)

Škola vajnorských tradícií

Vo Vajnorskom ľudovom dome od septembra 2016 v rámci projektu Škola vajnorských tradícií Podobenka z Vajnor organizuje aj pravidelné kurzy tradičných ľudových remesiel určené pre deti a mládež a pre mužov a ženy všetkých vekových kategórií, ktoré počas roka podľa záujmu a podľa ročných období sa tematicky obmieňajú a prebiehajú celoročne. Tieto kurzy tradičných ľudových remesiel sú organizované pre všetkých záujemcov každý štvrtok v mesiacoch október – máj od 17.00 do 19.00 hodiny, v mesiacoch jún – september od 18.00 do 20.00 hodiny.

Expozícia tradičného ľudového bývania

Pre záujemcov o prehliadku je Vajnorský ľudový dom prístupný pravidelne každý utorok a štvrtok v mesiacoch október – máj od 17.00 do 19.00 hodiny, v mesiacoch jún – september od 18.00 do 20.00 hodiny a každú nedeľu od 15.00 do 17.00 hodiny. V prípade záujmu o prehliadku expozície v iný deň alebo v iných hodinách, prípadne väčšej skupiny, je možné dohodnúť si prehliadku podľa individuálneho záujmu telefonicky na číslach 0911821617 alebo (02)21295233, e-mailom na podobenkazvajnor@gmail.com alebo osobne s pani Gabrielou Zemanovou na miestnom úrade alebo priamo vo Vajnorskom ľudovom dome v čase otvorenom pre verejnosť. Uvedená informácia je zverejnená na webovej stránke mestskej časti.

Členovia Podobenky majú pre návštevníkov pripravenú komentovanú prehliadku priestorov Vajnorského ľudového domu s informáciami o histórii obce, o priestore ľudového domu, o zvykoch a tradíciách Vajnora a vedú ponúknuť ukážky ľudových remesiel aj v tradičných vajnorských krojoch, čo je možné využiť po predchádzajúcom dohovore. Expozícia sa postupne dopĺňa a podľa ročných období tematicky obmieňa.

V priestoroch Vajnorského ľudového domu majú možnosť návštevníci zakúpiť si aj vajnorskú keramiku, publikácie vydané mestskou časťou ako aj výrobky vajnorských ľudových umelcov.

Veríme, že Vajnorský ľudový dom bude využitý tak, aby on sám a podujatia v ňom realizované čo najlepšie reprezentovali vajnorské tradície, na ktoré sme všetci Vajnoráci právom hrdí.